

מסורת הש"ס

[[] א שנת י. לג: ב ב ט ו ה ד ג ב א]
[[] א ב ג ד ה ו ז ח ט י יא יב יג יד טו טז יז יח יט כ כא כב כג כד כה כו כז כח כט ל]
(כמויות סט: 1)
א) עני רש"י גיטין ל: ד"ה דתלי פ"י נשען וכן בפסחים סח: פרש"י ד"ה ותלי נשען ובפרש"י חגיגה טו: תלי נשען, (ד) ב"ב קטג. כמויות סט: [ומספחה כמויות פ"ו], (ס) ג'ל אס מתן, (1) סנהדרין קח: ע"ש, (1) ע"י ברכות ס: (ח) גנר"ף ובתל"ש גרס ברישא עיר המולדת ח"ק וכו' ובסיפא אלף ותיק וכו'), (ט) [אמר פרשה ג], (י) ויקרא (כא), (2) בס"ף: מסכתא (ע"י כמויות סט:),

תורה אור השלם

1. אָפּס בי לא יזיהה בך אביון בי בךר יִבְרַכְךָ ייִ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר ייִ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל:

דברים טו ד

2. בי לא יחדל אביון מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל כֵּן אֲנִי מִצְוֶה לְאָמֹר פָּתַח תִּפְתָּח אֶת דְּרֶךְ לְאֹחֶיךָ לַעֲבֹד וּלְבִאֲבֹרָה בְּאֶרֶץךָ: דברים טו יא
3. מי יעזיר מִמּוֹקֶד בְּדֶקַח יִקְרָאָהוּ לְרִגְלוֹ יָתֵן לַפְּנֵיו גִּזְמִים וּמִלִּבִּים יִדָּר יָתֵן בְּקֶפֶר תִּרְבּוּ בְּקֶשׁ יִשְׁעוֹתָהּ:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלו אותיות חומי גזול וכו' אי יקום מר וגוים:
(ב) שם מ"ר עיר גדולה המולידה משם מלות חי ועיר קטנה המולידה חי:
(ג) רש"י ד"ה אי יתיב מר וגוים: (ד) ד"ה הֵא מני ס' אלף שקל הס"ד ומס' ר"מ היא וכו' שיהא שם מותר הק"ד ורגילי ממנו מונחין יו: (ה) ד"ח בימו לט במלון הס"ד ואח"כ מו"ד כגון כפר עמיקון ויצאו ממנה שלשה מתים: (ו) תוס' ד"ה אמרו כו' פי' בתמיה כלומר וכו' לא היית:

לעני רש"י

וירל'ין [וייל'אן]. פפרש.

מוסף רש"י

חובא בנמוד הבא

רבינו גרשום

באסקריא דספינתא. קושט. נותנין להם סלע. דאולינן בתר אומדנין דעתי, ולהכי אמר שקל אם אפשר להם לצמצם, אבל אם אי אפשר להם נותנין להם סלע. (1) כיון שאמר תנו אין נותנים להם אלא שקל, דאולינן בתר אומדנין דעתיה, דכיון דבעי דליירשו אחריים ודאי היה צר עין על בניו. א"ל הא מני ר"מ. דמתניתינן. מונחת על ארבעה ספלים. שלא יעלו עליו הרושש. ביום אחד. אין זה דבר, דאקראי בעלמא הוא. או בארבעה. מרוחקין. ט' מתים. דהיינו נמי ג' מתים לג' ימים.

(א) ג'ל ואס אמר אס מתו ירשו אחרינס תתמינס בין שאמר מתו וכן שאלן אס תתנו בין נותנין לשם וכו'.

סדר תעניות אלו פרק שלישי תענית

משום דנפישו בני מחווא. דליכא עיני טפי וקא מיכלי קרנא:

דחיקא להו. עניות: **כי לא יסיה כך אצינו.** כך צעלמן: **חיי העולם הבא.** תורה: **חיי שעה.** עולם הזה. זה סמורה: **קיימא ליה שעפא.**

עמיד להסגדל ואין זמנו למות: **שמע מינה.** מדאנא שמעמיה

משום דנפישו בני חילא דמחווא אילפא ור' יוחנן הוו גרסי באורייתא דחיקא להו מילתא טובא אמרי ניקום וניזיל וניעבד עיסקא ונקיים בנפשין ¹ אפס כי לא יהיה כך אביון אזלו ^(א) אותבי תותי גודא רעיעא הוו קא כרכי ריפתא אתו תרי מלאכי השרת שמעיה רבי יוחנן דאמר חד לחבריה גישדי עליהו האי גודא ונקטליניהו ^(ב) שמניחין חיי עולם הבא ועוסקין בחיי שעה אמר ליה אידך שבקיניהו דאיכא בהו חד דקיימא ליה שעתא רבי יוחנן שמע אילפא לא שמע אמר ליה ר' יוחנן לאילפא שמע מר מידי אמר ליה לא אמר

מדשמעי אנא ואילפא לא שמע ש"מ לדידי קיימא לי שעתא אמר ליה רבי יוחנן איהדר ואוקי בנפשאי ² כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ר' יוחנן הדר אילפא לא הדר עד דאתא אילפא מלך רבי יוחנן אמרו לו אי אתיב מר וגרים לא הוה מלך מר ³ אזל ^א תלא נפשיה באסקריא דספינתא אמר אי איכא דשאייל לי במתניתא דר' חייא ורבי אושעיא ולא פשמינא ליה ממתני' נפילנא מאסקריא דספינתא וטבענא אתא ההוא

סבא תנא ליה ⁴ * האומר תנו שקל לבניי בשבת והן ראויון לתת להם סלע נותנין להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל ⁵ אם אמר ^(א) מתו ירשו אחרינס תתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל א"ל הא מני ר"מ היא דאמר ⁶ מצוה לקיים דברי המת אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי ממוחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמוכמח לכם שכל זמן שאני בבית אין הבית נופל פיננו את הכלים ואחר כך פיננו את מטתו ונפל הבית אמרו לו תלמידיו רבי וכו' מאחר שעדיק גמור אתה למה עלתה לך כך אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים ⁷ בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך ⁸ ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה ⁹ זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן ייזיל ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפמא דאבנים טובות ומרגליות אזל בת בההוא דירה בליליא קמו הנך דיוראי ושקליניהו לסיפמיה ומלוגהו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה) כי מטא התם [שריניהו לסיפמא חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא למקטליניהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה] אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו א"ל דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוו סייפיה גילי הוו גירי דכתיב ³ יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה עיילן לבי גזייה ומלוהו לסיפמיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כי אתו ביתו בההוא דיורא אמרו ליה מאי אייתית בהך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהכא אממי להתם סתרו לדירייהו ואמטיניהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוא בדקוה ולא אשכחוה וקטליניהו להנך דיוראי: אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו': ת"ר ⁷ עיר ^(ב) המוציאה חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום אחד או בר' ימים אין זה דבר ⁸ ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקון ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום

נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל ⁵ אם אמר ^(א) מתו ירשו אחרינס תתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל א"ל הא מני ר"מ היא דאמר ⁶ מצוה לקיים דברי המת אמרו עליו על נחום איש גם זו שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין והיה מוטל בבית רעוע ורגלי ממוחין בספלין של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים פעם אחת [היתה מטתו מונחת בבית רעוע] בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי שמוכמח לכם שכל זמן שאני בבית אין הבית נופל פיננו את הכלים ואחר כך פיננו את מטתו ונפל הבית אמרו לו תלמידיו רבי וכו' מאחר שעדיק גמור אתה למה עלתה לך כך אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים ⁷ בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי רבי פרנסני אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי עיני שלא חסו על עיניך יסומו ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך ⁸ ואמאי קרו ליה נחום איש גם זו דכל מילתא דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה ⁹ זימנא חדא בעו לשדורי ישראל דורון לבי קיסר אמרו מאן ייזיל ייזיל נחום איש גם זו דמלומד בניסין הוא שדרו בידיה מלא סיפמא דאבנים טובות ומרגליות אזל בת בההוא דירה בליליא קמו הנך דיוראי ושקליניהו לסיפמיה ומלוגהו עפרא (למחר כי חזנהו אמר גם זו לטובה) כי מטא התם [שריניהו לסיפמא חזנהו דמלו עפרא] בעא מלכא למקטליניהו לכולהו אמר קא מחייכו בי יהודאי [אמר גם זו לטובה] אתא אליהו אדמי ליה כחד מינייהו א"ל דלמא הא עפרא מעפרא דאברהם אבהון הוא דכי הוה שדי עפרא הוו סייפיה גילי הוו גירי דכתיב ³ יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו הויא חדא מדינתא דלא מצו למיכבשה בדקו מיניה וכבשוה עיילן לבי גזייה ומלוהו לסיפמיה אבנים טובות ומרגליות ושדרוהו ביקרא רבה כי אתו ביתו בההוא דיורא אמרו ליה מאי אייתית בהך דעבדי לך יקרא כולי האי אמר להו מאי דשקלי מהכא אממי להתם סתרו לדירייהו ואמטיניהו לבי מלכא אמרו ליה האי עפרא דאייתי הכא מדידן הוא בדקוה ולא אשכחוה וקטליניהו להנך דיוראי: אי זו היא דבר עיר המוציאה חמש מאות רגלי כו': ת"ר ⁷ עיר ^(ב) המוציאה חמש מאות ואלף רגלי כגון כפר עכו ויצאו הימנה תשעה מתים בשלשה ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום אחד או בר' ימים אין זה דבר ⁸ ועיר המוציאה חמש מאות רגלי כגון כפר עמיקון ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים זה אחר זה הרי זה דבר ביום

יעשו גדולי הדור ואין הצבור נידון אלא אחר רובו. שכן מצינו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמגדוני לשמים לא היה הדיובר עם משה, שנאמר והיו כאשר תמו כל אנשי המלחמה וגו' וכתוב (ויאמר) (וירברן) ה' [אלין] לאמר. ר' אליעזר עבד תענית ולא נחת מטרא עבד ר' עקיבא תלמידיה ונחית מטרא. עאל ר' עקיבא ואמר משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו שתי בנות, אחת חצופה וכיון שהיתה נכנסת אצלו בבקשה הוא אומר תנו לה בקשתה ותצא, ואחרת היתה צנועה וכשהיתה נכנסת אצלו היה מאריך רוחו עמה כדי שישמע שיחתה שהיה מתאוה לשמוע שיחתה. עשה כך ר' עקיבא בשביל ר' אליעזר רבו, כדי שלא יאמר כי אינו הגון ונמצא חילול שמים. כתיב ויקבצו המצפצא וישאבו מים וישפכו לפני ה', וכי מים שפכו, אלא לבם שפכו כמים. ויאמרו שם חטאנו לה', לבש שמואל חלוקן של ישראל, אמר לפניו רבונו של עולם כלום אתה דן את האדם, אע"ל אמנך לא חטאתי, ואלי (תתנ) [ואומרים] לפניך חטאנו. **מתני'**, איזו היא דבר עיר המוציאה ח"ק רגלי [וכו'] עיר גדולה המוציאה אלף ח"ק רגלי יוצאי צבא כגון כפר עכו, ויצאו הימנה ט' מתים בג' ימים (בג' ימים אנשים ממש) [ואין] הרי זה דבר, בר' ימים או ביום אחד אינו דבר.

פרק שלישי תענית

כא.

א [ומי' פ"א מהלכות וסיה ומתנה הלכה גנ]:

בזו ב מיי' פ"י"ב שם הל' ו טו"ש"ע ח"מ ס'י רנב סעיף ז' [ומסין רמח סעיף ב]:

יז ג מיי' פ"כ מהלכות אשיות הלכה יד סמג עשין מח טו"ש"ע לה"ע ס'י נד וח"מ ס'י רנב סעיף ב:

ד [טו"ש"ע י"ד סומן רמו סעיף א]:

יה ה מיי' פ"ב מהלכות תענית הלכה ה טו"ש"ע לה"מ ס'י סקטו סעיף ב:

רבינו חננאל

אילפא ור' יוחנן דחיק להו עילמא אמרי ניקום ועביד עיסקא [וכו'] עד דהדר אילפא מלך יוחנן. אתא אילפא תלא נפשיה, אמר אי איכא דשאייל לי מתניתא מדבר'ר חייא דרב'ר אושעיא ולא פשטנא ליה ממתינ'. כלומר, לא מה שיש במשניות ההוציאות עיקר שלהן במשניגנוא,, ואין כל חכם יודעו, לפיכך אני גדול ממנו, ולהנה זכה לישב בראש ולא וכוית' אני. ושאליה ההוא סבא, הא דתניי האומר תנו לבניי שקל בשבת וצוה ומת וראויין לתת להן סלע, כי השקל הוא חצי סלע, אם אינו מספיק להם נותנין להן סלע, אם אמר בלשון הזה לא תתנו להן אלא שקל אע"פ שאינו מספיק להם אין נותנין להם אלא שקל, ואם אמר אם מתו יירשו אחרינס תתיהם [כו']. משמינן מניה דאין אדם רשאי לשנות מדברי המת. ופשטי אילפא, הא מתניתא אליבא דר' מאיר היא, ששינוי במשנתו בכתובות בפרק מציות האשה, המשליש מעות לבתו והיא אומרת נאמן עלי בעלי יעשה שלישי מזה שהושלש כידו דרב'ר ר' מאיר, ואוקימנא התם טעמא דר' מאיר משום דמצוה לקיים דברי המת ואין לשנות מדבריו. אמרו עליו על נחום איש גם זו. שם מקום הוא, ראיא על אמתה דהדר בדבריו הימים הוא שנקרא לשם שם אחת העיירות (גם זו) [גמזון], והוא האמת ⁽⁶⁾. יירושלמי א"ר יוסי בן אבין בכוות ג' דברים נשמים יורדים בכוות הארץ וכוכות החסד וייסורין, וכולן בפסוק אחד נאמרו אם לשבט [אם לארצו] אם לחסד ימציאנו, שבט אלו ייסורין. מפני ^(ג) [ד'] דברים נשמים יורדין מלמעלה, מפני שלים הריעם ומפני בעלי זרוע ושיאה שותה העלין כחתתן לשויה עיני הכל נשואות לשמים. בעון ^(ג) [ד'] דברים נשמים נעצרין, בעון עבודה זרה שנאמר ועבדתם (שם) אליהם אחרינס, וכתוב בתורה וצער את השמים. בעון גילוי עריות שנאמר ותחניפי ארץ בנוותיך, וכתוב וימנעו רכיבים. בעון שפיכות דמים שנאמר כי דדם הוא יחניף את הארץ, פי' יתן אף על הארץ. (וכתיב וחזרה אף ה' בכס ועצר⁷) בעון פוסקי צדקה ברבים ואינן נותנין דכתיב נשיאים ורוח וגשם אין איש מהתהלל במתת שקר. [חמשות] שבות נקרא איד [עב] עון חזיו ונשיא. אי"ר חנינא מה

אמר ר' יוחנן (וירברן) ה' [אלין] לאמר. ר' אליעזר עבד תענית ולא נחת מטרא עבד ר' עקיבא ואמר משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו שתי בנות, אחת חצופה וכיון שהיתה נכנסת אצלו בבקשה הוא אומר תנו לה בקשתה ותצא, ואחרת היתה צנועה וכשהיתה נכנסת אצלו היה מאריך רוחו עמה כדי שישמע שיחתה שהיה מתאוה לשמוע שיחתה. עשה כך ר' עקיבא בשביל ר' אליעזר רבו, כדי שלא יאמר כי אינו הגון ונמצא חילול שמים. כתיב ויקבצו המצפצא וישאבו מים וישפכו לפני ה', וכי מים שפכו, אלא לבם שפכו כמים. ויאמרו שם חטאנו לה', לבש שמואל חלוקן של ישראל, אמר לפניו רבונו של עולם כלום אתה דן את האדם, אע"ל אמנך לא חטאתי, ואלי (תתנ) [ואומרים] לפניך חטאנו. **מתני'**, איזו היא דבר עיר המוציאה אלף ח"ק רגלי יוצאי צבא כגון כפר עכו, ויצאו הימנה ט' מתים בג' ימים (בג' ימים אנשים ממש) [ואין] הרי זה דבר, בר' ימים או ביום אחד אינו דבר.

יעשו גדולי הדור ואין הצבור נידון אלא אחר רובו. שכן מצינו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמגדוני לשמים לא היה הדיובר עם משה, שנאמר והיו כאשר תמו כל אנשי המלחמה וגו' וכתוב (ויאמר) (וירברן) ה' [אלין] לאמר. ר' אליעזר עבד תענית ולא נחת מטרא עבד ר' עקיבא ואמר משל למה הדבר דומה, למלך שהיו לו שתי בנות, אחת חצופה וכיון שהיתה נכנסת אצלו בבקשה הוא אומר תנו לה בקשתה ותצא, ואחרת היתה צנועה וכשהיתה נכנסת אצלו היה מאריך רוחו עמה כדי שישמע שיחתה שהיה מתאוה לשמוע שיחתה. עשה כך ר' עקיבא בשביל ר' אליעזר רבו, כדי שלא יאמר כי אינו הגון ונמצא חילול שמים. כתיב ויקבצו המצפצא וישאבו מים וישפכו לפני ה', וכי מים שפכו, אלא לבם שפכו כמים. ויאמרו שם חטאנו לה', לבש שמואל חלוקן של ישראל, אמר לפניו רבונו של עולם כלום אתה דן את האדם, אע"ל אמנך לא חטאתי, ואלי (תתנ) [ואומרים] לפניך חטאנו. **מתני'**, איזו היא דבר עיר המוציאה אלף ח"ק רגלי יוצאי צבא כגון כפר עכו, ויצאו הימנה ט' מתים בג' ימים (בג' ימים אנשים ממש) [ואין] הרי זה דבר, בר' ימים או ביום אחד אינו דבר.

א) ע"י גערוך השלם ערך גם זו. (ג) בירושלמי לפנינו לימא זה אף רבינו היה גורם בן בירושלמי ומציא ליהם סך קלא דסך קלא דלית קלא היינו שיהיה עזרים גשמים. (ג) אלא על שהוא אומר לפניך לא חטאתי הנני נשפט אותך על אמריך לא חטאתי (למיום ב').